

POŻEGNANIA

Jerzy Znosko 1922–2017

Jerzy Znosko urodził się 20 stycznia 1922 r., w Łodzi, gdzie tuż przed wojną ukończył naukę w szkole, zdając tzw. małą maturę. Za miasto swojej młodości uważał jednak Wilno, skąd pochodzili jego ojciec, stryjowie, dziadek i gdzie często spędzał wakacje. 28 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany. W trakcie marszów odwrotowych dotarł początkowo na Wołyń, a następnie pod Kock. Po znanej i jak się okazało ostatecznej bitwie września dostał się do niewoli niemieckiej. Po krótkim pobycie w obozie jenieckim, w październiku powrócił do Łodzi. Pracował jako robotnik fizyczny, najpierw przy rozbudowie lotniska w Lublinku, a następnie w fabryce trykotaży. Od listopada 1942 r. w zakładach Siemens-Schuckerta w Berlinie, a od października 1944 do stycznia 1945 r. w browarze w Rastenburgu (Kętrzyn). Kolejnym miejscem, z którym połączyło go głębokie uczucie, stał się Kraków. Tutaj kontynuował naukę w Liceum im. B. Nowodworskiego i jednocześnie, jako wolny słuchacz, studiował chemię i leśnictwo, zaliczając pierwszy rok studiów. W 1946 r. uzyskał maturę i podjął studia geologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym okresie pracował również społecznie w „Bratniaku”, udzielając się w Komisji Kulturalno-Oświatowej oraz zawodowo w chorze Filharmonii Krakowskiej. Zaproponowano mu nawet zmianę studiów geologicznych na konserwatorium. W tym samym roku ożenił się z Krystyną Matusiak, która zmarła pod koniec 1948 r. W 1949 r. ożenił się powtórnie z Krystyną Piotrowską, z którą miał trójkę dzieci: Elżbietę, Tadeusza i Jana. Studia ukończył w 1950 r., uzyskując magisterium w zakresie geologii i paleontologii za pracę „Trias, retyko-lias i dogger na obszarze między Okradzionowem a Błędowem i Niegowonicami”, napisaną pod kierunkiem prof. Mariana Książkiewicza i Franciszka Biedy. Jeszcze podczas studiów (1948–1950 r.) pełnił obowiązki asystenta prof. Książkiewicza. W 1950 r. został usunięty z tego stanowiska ze względu na niewłaściwą postawę ideologiczno-polityczną. W tym samym roku rozpoczął pracę (dzięki protekcji M. Książkiewicza) w Wydziale Złóż Rud Żelaza Oddziału Karpackiego Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG), w którym do 1952 r. kierował Pracownią Stratygrafii. Początkowo zajmował się badaniami w zakresie litologii i stratygrafii górnego triasu i jury, rozszerzając następnie swoje zainteresowanie na osady jury górnej Nizy Polskiego. W latach 1950–1953 współpracował przy dokumentowaniu złóż żelaza obszaru jury krakowsko-wieluńskiej oraz na północnym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich. W 1953 r. został z całym Wydziałem (przemienionym na Zakład) przeniesiony do Warszawy. Prowadzone badania zaowocowały znalezieniem rud żelaza w osadach jury środkowej antykliny kłodawsko-łęczyckiej. Za to odkrycie otrzymał w 1955 r. indywidualną Nagrodę Państwową III stopnia. Na podstawie uzyskanych materiałów paleontologicznych opracował szczegółowy podział stratygraficzny jury środkowej. W latach 1954–1957 rozszerzył studia analityczne nad

możliwościami poszukiwań złóż rud żelaza na całym Nizu Polskim. Począwszy od 1957 r. zajmował się także studiami w zakresie tektoniki. W 1957 r. uzyskał w PIG w Warszawie stopień doktorski za pracę „Retyk i lias między Krakowem a Wieluniem”. Rok później otrzymał nominację na stanowisko docenta. W 1958 r., poszerzając poszukiwania osadowych złóż żelaza na pokrywę osadową podłoża krystalicznego północno-wschodniej Polski, zaprojektował wiercenie Szlinokiemie (Suwałki) IG 1, które miało wyjaśnić przyczynę regionalnej ujemnej anomalii magnetycznej, występującej na obszarze Suwalszczyzny, oraz możliwość występowania tam osadowych złóż rud żelaza. Kolejne wiercenia, wchodzące w podłoże krystaliczne tego obszaru, doprowadziły do odkrycia 1 sierpnia 1962 r. złoża magnetytu tytano- i wanadonożnego w Krzemiancie i Udryniu na Suwalszczyźnie. W latach 1960–1967 sprawował funkcję sekretarza naukowego Komitetu Nauk Geologicznych PAN, przy prof. Walerym Goetlu. Z kolei, w latach 1967–1969 kierował Zakładem Geologii Regionalnej Polski i Świata na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego. Na początku 1966 r. został odsunięty od prac poszukiwawczo-złożowych. Zajął się wówczas organizacją Pracowni Badań Tektonicznych w Instytucie Geologicznym, przemianowanej następnie w Samodzielny Zespół Badań Tektonicznych, którym kierował do 1972 r. Do głównych zagadnień tektonicznych, którymi się zajmował należały problemy południowo-zachodniej granicy platformy prekambryjskiej i występowania wzdłuż niej pasma górskiego i deformacji kaledońskich. Opowiadał się za występowaniem w tej strefie, między morzem Północnym i Czarnym, tak zwanej cirkumfennosarmackiej gałęzi orogenu kaledońskiego. Zajmował się również pozycją tektoniczną Górno-

śląskiego Zagłębia Węglowego i Gór Świętokrzyskich, a także znaczeniem tektonicznym strefy Teisseyre'a-Tornquista. Na przykładzie rozwoju tektonicznego Polski zmodyfikował pogląd o obrastaniu starych bloków kontynentalnych przez coraz młodsze orogeny. Podsumowaniem jego poglądów stała się mapa tektoniczna Polski w skali 1 : 500 000. W 1972 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1989 r. – profesora zwyczajnego. W latach 1972–1980 był dyrektorem Zakładu (później Instytutu) Nauk Geologicznych Polskiej Akademii Nauk. W tym czasie był także konsultantem naukowym Instytutu Geologicznego w Warszawie. W 1976 r. został mianowany członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk, a w 1986 r. został członkiem rzeczywistym PAN. W roku 1981 powrócił do Instytutu Geologicznego i objął kierownictwo Pracowni Tektoniki w

Zakładzie Stratygrafii, Paleontologii i Tektoniki, które sprawował do 1991r. W 1988 r. otrzymał indywidualną Nagrodę Państwową II stopnia za osiągnięcia w dziedzinie geologii regionalnej i tektoniki kaledonidów Europy Środkowej. Był również promotorem siedmiu prac doktorskich, autorem 83 monografii, rozpraw i artykułów, 12 atlasów i map geologicznych oraz 21 atlasów i map tektonicznych.

Profesor zmarł 11 stycznia 2017 r. w Warszawie. Za kilka dni miał skończyć 95 lat. Zapamiętamy go jako wybitnego geologa, tektonika oraz specjalistę w zakresie geologii regionalnej i złóż żelaza. Przez ponad pół wieku związany zawodowo z Państwowym Instytutem Geologicznym, ale nie uchylał się również od innych ambitnych wyzwań.

Halina Urban